

der erobredes fra Danmark i midten af det 17. årh. Denne periode starter dramatisk med en nedgangstid p.g.a. krigen og den kortvarige danske besættelse af Lund, hvis virkninger på universitetet skildres levende. For at blive ved det dansk-svenske forhold er følgende forskelle på Lunds og Københavns universitet iøjnefaldende. Det økonomiske grundlag for Lunds universitet var ikke som for København jordbesiddelse, men derimod tiende. Professorerne fik løn udbetalt i korn, som med periodens stigende kapitelstakster fulgte de almindelige prisstigninger. Studenterne fik derimod deres stipendier udbetalt i et fast pengebeløb, som ikke fulgte med prisstigningerne. Derved blev der set fra universitetsadministrationens side penge til et særligt fond til bygningsforbedringer og i et vist omfang til ekstra lærere. Lunds universitet havde normeret et større antal adjunkter og docenter end i København, selvom det kneb med aflønningen. Også danse-, fægte- og sprogmestre var i modsætning til Københavns universitet optaget på lønninglisten. Derimod afholdt Sveriges universiteter ikke embedseksaminer. Det var overladt til domkapitler, hovretter og centraladministration. Det såkaldte kancelliforhør blev dog i 1777 overført til Universitetet. Stipendiatler blev eksamineret ved afslutningen af årets undervisning, men denne eksamen var trods megen diskussion herom ikke offentlig. Universitetet brugte i øvrigt det argument imod kanslerens forslag herom i 1744, at det ikke havde medført bedre kandidater til magisterpromotionen ved Københavns universitet. Endelig var den største forskel på studenternes forhold ved de to universiteter i det daglige måske, at de i Lund var inddelt i nationer efter deres hjemsted, hvor inspektør, kurator og seniorer var rede til at støtte og vejlede både i studieforhold og private problemer. Dette nationsvæsen indebar både fordele og muligheder for misbrug, hvorfor det da også diskuteredes livligt perioden igennem. Det 18. årh. var på universitetsområdet som på så mange andre en diskussions- og forandringsperiode.

Birgit Løgstrup

NYESTE TID

KAI DETLEV SIEVERS (Hrsg.): Die deutsche und skandinavische Amerikaauswanderung im 19. und 20. Jahrhundert. Forschungsstand, Methoden, Quellen. Mit Fallstudien aus Schleswig-Holstein und Hamburg. Studien zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Schleswig-Holsteins, Band 3. Neumünster, Karl Wachholtz Verlag, 1981. 204 s. DM 30.

I oktober 1979 foranstaltede »Arbeitskreis für Wirtschafts- und Sozialgeschichte Schleswig-Holsteins« et seminar omkring den oversøiske udvandring fra Hertugdømmerne og Hamburg. Blandt deltagerne var skandinaviske forskere, og rapportens udgivere vedkender sig inspiration fra især det svenske emigrationshistoriske projekt. Publikationen afspejler bestræbelser, der er i deres vorden. Det er således litteratur- og kildeoversigter, der dominerer.

Den er delt op i fire temagrupper. For det første forskningsoversigter. Her tegner Arnfinn Engen et rids af norsk emigrationsforskning, og dr.phil. Kr. Hvidt tager sig af det øvrige Norden i en let causerende fremstilling. G. Moltmann rider den relativt beskedne tyske forskning op med særligt henblik på det hamburgske perspektiv, mens K. D. Sievers tager sig af Slesvig-Holsten. For det andet er der et metodisk bidrag, nemlig svenskeren L. G. Tedebrands analyse af

interview'et som udvandringshistorisk kilde. Han betoner, at kildetyper bedst kan anvendes til at belyse socialpsykologiske motivationsfaktorer. Det tredje tema er kildeoversigter, hvor særligt den slesvigske udvandring og Hamburgs rolle som udvandringshavn påkalder sig dansk interesse. Klaus Richter skriver om materiale i »Hamburger Staatsarchiv« og Reimer Witt om hvad Schleswig-Holsteins Landesarchiv kan byde på. I Hamburg findes f.eks. skibslistre bevaret fra 1851 og fremefter. De har stor interesse for dansk udvandringsforskning, men de 219 store bind er først ordnet alfabetisk år for år, siden kronologisk for hver skibsafgang. Den søgende må således gøre et rent Sisyfos-arbejde med at udskille de enkelte danskere fra andre nationers udvandrere. I Schleswig-Holsteins Landesarchiv findes andet kvantitativt materiale: Lægdsruller og de såkaldte »Entlassungen aus dem Untertanenverband«, der var de særlige tilladelser, som udvandrende værnepligtige skulle være forsynet med. Et andet interessant materiale er statistikker over den anseelige, illegale udvandring fra Hertugdømmerne. Det har været påstået, at det tyske overherredømme efter 1864 fik dansksindede unge mænd til at udvandre i stort tal for at undgå tysk værnepligt. I denne sammenhæng kan den omtalte statistik måske være nyttig.

Som fjerde temagruppe finder man en større studie af Gerhard Kortum i tilbagevandringen til de nord-frisiske øer, Föhr og Amrum 1900-1970. En teoretisk del betoner tilbagevandringens nære forbindelse med den forudgående udvandringsproces. Der gennemgås et imponerende arsenal af modeller og typologier, men vi får dog intet selvstændigt teori-arbejde forelagt fra forfatteren. Den empiriske del af studiet viser klart, at ¾ af de tilbagevendte er familier med børn og få Amerika-år bag sig.

I øvrigt vendte 22,4% af Amerika-udvandrerne hjem igen og hovedparten af denne femtedel, mener Kortum, var konservative, hjemstavnsbundne gemytter. De, der blev etableret i det amerikanske miljø, brød derimod sjældent op igen trods bindingerne til hjemstavnen.

Steffen Elmer Jørgensen

RICHARD WILLERSLEV: Den glemte indvandring. Den svenske indvandring til Danmark 1850-1914. København, Gyldendal, 1983. 225 s. Ill. 156 kr.

Den store svenske udvandring til Danmark i 1800-tallet er et ganske uoplyst kapitel i Danmarkshistorien. Det er således med nogen ret, at Richard Willerslev kalder sin bog »Den glemte indvandring«. En titel, der har sin parallel i Sverige, hvor Vilhelm Moberg i 1972 betegnede den svenske udvandring til Nordamerika, som »folkevandringen historikerne glemte«, underforstået indtil Moberg med 4-binds værket *Udvandrerne* (1949-59) gjorde opmærksom på den – og dermed blev den egentlige igangsætter af den udvandringshistoriske forskning i Sverige. Den svenske indvandring til Danmark fik som bekendt sin 4-binds roman, *Pelle Erobreren*, allerede i begyndelsen af dette århundrede. Men modsat de svenske historikeres ignorering af Moberg vedkender Willerslev sig arven fra Martin Andersen Nexø. Willerslevs undersøgelse er dog først og fremmest baseret på de befolkningsregistrerende kilder: folketællinger, tyendeprotokoller, opholdsjournaler og andet materiale fra det danske politis arkiver. I tidligere artikler i *Scandia* 1980 (om svenskerne på Bornholm) og i *Fortid og Nutid* 1981 (om svenskerne i København) har Willerslev præsenteret dele af kildematerialet og nogle af